

מאפיינים רגשיים בחווית האמהות של בנות להורים ניצולי שואה

מאת: דינה מרכוס

בהדרכת: ד"ר עמנואל ברמן

ד"ר שמשון רובין

עבודת גמר המוגשת כמילוי חלק מהדרישות

לקבלת התואר מוסמך

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה למדעי החברה והמתמטיקה

החוג לפסיכולוגיה

אפריל 1986

_____ תאריך	_____ (מדריך העבודה)	מאושר ע"י
_____ תאריך	_____ (מדריך העבודה)	מאושר ע"י
_____ תאריך	_____ (ראש ועדת מ.א.)	מאושר ע"י

מאפיינים רגשיים בחווית האמהות של בנות להורים ניצולי שואה

דינה מרכוס

ת ק צ י ר

ההשפעות הפסיכולוגיות של השואה על ניצוליה ועל בני משפחותיהם מהוות מוקד להתעניינותם של אנשי מקצוע וחוקרים. מחקר זה מהווה המשך למחקרים רבים העוסקים בילדיהם של ניצולי שואה.

ניצולי השואה לאחר המלחמה יצאו כשהם טעונים בחוויות טראומטיות, לעולם שלא היה נכון לקלוט את חוויותיהם, ומצאו עצמם בדרך כלל שרידים בודדים למשפחות שלמות שנספו. רבים מהם נישאו מהר מתוך בדידות ומתוך שאיפה לשקם את ההרס. תוך זמן קצר הם היו מעורבים בחיי משפחה וגדול ילדים, לפני שהספיקו לבטא את כל חוויותיהם ולעבד את האבל על קרוביהם שנספו. חיי המשפחה הפכו למוקד מרכזי לניסיונות ההשתקמות ואף להשקעת יתר.

הדפוסים האופייניים במשפחות ניצולים כוללים לכידות רבה בין חברי המשפחה, תוך חפיסת העולם החיצון כעוין; הגנת יתר של ההורים על ילדיהם, והתנהגות הורית של הילדים כלפי הוריהם; אי מתן אפשרות לבטויי כעס. תהליך האבל שלא הסתיים מחבטא באווירה קודרת, ובאופי היחסים המפתח עם הילדים.

ההשלכות על בני הניצולים כוללת ייחוס ערכיות חיובית גבוהה למוסד המשפחה, קשיים חברתיים וקשיים ביצירת קשר נישואים, צורך בהשגיות ביחד עם פחד מכשלון וקשיים בבטויי חוקפנות.

מחקר זה בא לבדוק באופן שיטתי את ההשלכות של חוויות השואה של הניצולים על ילדיהם, מתוך התמקדות בחוויה של בנותיהם את עצמן כאמהות.

המחקר בא לבדוק האם אצל בנות ניצולים קיימת אכן ערכיות חיובית גבוהה למוסד המשפחה ומאידך האם ניתן להבחין באספקטים רגשיים ייחודיים לחווית האמהות שלהן: אספקטים של חרדה, סבל, חוסר ספוק, וחוסר גמישות. כמו כן המחקר בא לבדוק האם חהיה פגיעה בדמוי העצמי שלהן כאם, ובאיזו מידה הן מזדהות עם כל אחד מהוריהן בחפקיד ההורי.

לצורך בדיקת ההשערות נלקחו לקבוצת הנסוי 34 אמהות, בטווח גילאים 26-38, ששני הוריהן היו תחת כבוש נאצי בתקופת מלחמת העולם השנייה, ואבדו בשואה את שני הוריהם. קבוצת הבקורת כללה 31 אמהות בטווח גילאים 27-44, שמוצא שני הוריהן ארופאי והללו עלו לארץ לפני מלחמת העולם השנייה, או שהנם ילידי הארץ וארץ מוצא הוריהם אירופאית.

הנבדקות הושוו על פני מספר שאלונים: א. שאלון פרטים אישיים, שחובר לצורך מחקר זה, ואשר מטרתו לאסוף מידע ביוגרפי על הנבדקות ועל הוריהן. לנבדקות מקבוצת הנסוי נוספו לשאלון זה ארבע שאלות פתוחות המתייחסות לרקע השואה של ההורים, ולהשפעה שהיא מעריכה שיש לרקע זה עליה. ב. שאלון משפחה שחובר לצורך מחקר זה ומטרתו למדוד את מידת הערכיות החיובית שמייחסת הנבדקת למוסד המשפחה כמוסד מגן ותומך. ג. ארבעה סולמות מתוך ה-MATERNAL ATTITUDES SCALE שחובר ע"י B.J. COHLER ET AL, שבאמצעותם ניתן לעמוד על מימדים רגשיים בחווית האמהות של הנבדקות: מימדים של חרדה, סבל, ספוק

וגמישות; וסולם שקר הלקוח גם כן משאלון זה. ד. דיפרנציאל סמנטי המתייחס לדמות האב, לדמות האם ולנבדקת עצמה כאם. 12 נבדקות מקבוצת הנסוי רואיינו לאחר גמר מילוי השאלונים.

התוצאות ברובן מאמחות את ההשערות. נמצא כי בנות ניצולי שואה בהשוואה לבנות שהוריהן אינם ניצולי שואה מייחסות ערכיות חיובית גבוהה יותר למוסד המשפחה. לעומת זאת אספקטים רגשיים בחווית האמהות שלהן מעידים על קושי: כאמהות הן חרדות יותר, מסופקות פחות, סובלות יותר וגמישות פחות בהענות לצרכי ילדיהן. דמות האב נתפסת באור שלילי יותר. דמות האם גם כן נתפסת באור שלילי יותר, אם כי לא ברמה מובהקת. גורם "היכולת" בדמות האם (שהתקבל בנתוח גורמים) נמצא נמוך יותר. לא נמצא הבדל בדמוי העצמי כאם בין קבוצות המחקר, אך נמצא כי ההזדהות של בנות ניצולים עם כל אחת מדמויות הוריה בבניית זהותה כאם, נמוכה יותר מאשר אצל אם שהוריה אינם ניצולי שואה.

בהבנת התוצאות ישנה המייחסות למטענים הרגשיים איתם יוצאת בת ניצולים מבית הוריה; ליכולת של דמויות ההורים להוות מודל מספק להזדהות עם התנהגות הורית; לאופי הקשר עם אמה; להשפעות של דפוסי החרדה והגנת היתר על רמת התפתחותה הפסיכולוגית ומידת האינדיווידואציה שלה. מובאת הטענה כי התוצאות אינן מצביעות על אמהות טובה פחות, אלא מציגות את הקשיים והנושאים הספציפיים איתן מתמודדות בנות ניצולים בהוויתן כאמהות.

מובאים דוחים ודוגמאות מראיונות אישיים ומהשבה על שאלה פתוחה. נדונות בעיות מתודולוגיות של המחקר, ומוצעות הצעות למחקר בעתיד.

EMOTIONAL FEATURES IN THE EXPERIENCE OF MOTHERHOOD
AMONG DAUGHTERS OF HOLOCAUST SURVIVORS

DINA MARCUS

ABSTRACT

The psychological effects of the Holocaust on its survivors and their families are a focus of interest for professionals in the fields of psychology and psychiatry. This thesis is a continuation of extensive research carried out on the children of Holocaust survivors.

After the war, the Holocaust survivors, burdened by their traumatic experiences, went out into a world that was not willing to accept these experiences, and, for the most part, found themselves isolated survivors of entire families that had been wiped out. Many of them married quickly to escape their loneliness and in an attempt to rebuild what had been destroyed. Within a short time they found themselves involved in family life and child rearing, before they had time to express what they had been through and to work through their mourning for the relatives they had lost. Their family life became the focal point of their attempt at self-rehabilitation.

The typical patterns found in survivor families include: extreme cohesion between members of the family who see the outside world as hostile; over-protectiveness of the children on the part of the parents, and parent-like behavior of the children towards their parents; suppression of all expression of

anger. The process of incomplete mourning is expressed through a sombre atmosphere and through the nature of the relationship that develops between themselves and their children.

The repercussions on the second generation include valuing the institution of the family highly, difficulty in getting along with others, problems in establishing a close marital relationship, the need for achievement coupled with fear of failure and difficulty in expressing aggressiveness.

The purpose of this investigation is to examine systematically the repercussions of the Holocaust experiences of the survivors on their children by focusing on the daughter's experiences of her own motherhood.

This investigation examines whether daughters of survivors indeed give high positive value to the institution of the family and, on the other hand, whether it is possible to discern particular emotional aspects in their own experience of motherhood such as aspects of anxiety, suffering, lack of satisfaction and reduced flexibility. Likewise, the study examines whether there is any damage to their self-image as mothers and to what extent they identify in their parental role with each of their parents.

For the purpose of examining the hypotheses, an experimental group was used consisting of 34 mothers between the ages of 26-38, both of whose parents had lived under the Nazi regime during the Second World War, and had lost both their parents in the Holocaust. The control group consisted of 31 mothers, aged 27-44, both of whose parents were of European origin and had immigrated to

Israel before the Second World War or who were native born Israelis, whose parents were of European origin.

The subjects who participated were compared on the basis of a number of questionnaires: a. "Personal Data Questionnaire", that was constructed for the use of this research, and its aim is to collect biographical information, concerning the subjects and their parents. Four open-ended questions were added for subjects from the experimental group only. These questions related to the Holocaust background of their parents and to the way the subjects believe how this background influences them. b. "Family Questionnaire" that was constructed for the use of this research. This questionnaire measures the subject's positive valuation of the family institution, as a support giving and protective institution. c. Four scales taken from the "Maternal Attitudes Scale" that was constructed by B.J. Cohler et al. These scales were used in the present research in order to focus on emotional aspects of the motherhood experience of the subject: aspects of anxiety, suffering, satisfaction and flexibility. A lie scale was also taken from Cohler's questionnaire for the use of the present research. d. Semantic differential relating to the father image, the mother image and the image of herself as mother. Twelve women from the experimental group were interviewed after having completed the questionnaires.

Most of the results confirmed the hypotheses. It was found that the daughters of Holocaust survivors, when compared to the daughters of parents who were not Holocaust survivors, give higher positive value to the institution of the family. On the other hand, emotional aspects of their motherhood experience show evidence of difficulties: as mothers they are more anxious, less

satisfied, tend to suffer more and are less flexible in responding to their children's needs. The father image tends to be more negative. The mother image also tends to be more negative, although not significantly. The "capability" factor in the mother image (as it evolved from factor analysis) was found to be lower. No difference was found in the self-image as mother between the groups examined; however, it was found that the daughter of survivors, in establishing her own self-image as mother, identifies less strongly with each of her parents than the daughter whose parents are not Holocaust survivors.

The interpretation of the results relates to the emotional burden with which the daughter of survivors leaves her parents' house; it touches upon the ability of the parents to act as satisfactory models for identification with parental behavior. It also deals with the nature of the relationship of this daughter with her mother, and with the influences of patterns of anxiety and over-protectiveness on the level of her psychological development and individuation. The suggestion is made that the results do not indicate inferior motherhood, but present the difficulties and the specific issues which the daughters of survivors confront in their experiences as mothers.

The thesis also includes quotations and examples from personal interviews and from answers to an open-ended question. Methodological problems of the research are discussed and suggestions are put forward for future research.